

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНСКИ
КОМИТЕТ

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Дх. № 135 КД-13/15г.
Дата 12.04.16г.

Изх. № A-79/11.04.2016г.

ДО КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ОТНОСНО: К.д. №13/2016 г.

Уважаеми дами и господа,

Приложено изпращам становище на Българския хелзинкски комитет по к.д. №13/2016 г. в отговор на Ваше писмо от 10.03.2016 г.

Приложение: съгласно текста

С уважение:

Красимир Кънев
Председател на БХК

СТАНОВИЩЕ

На Българския хелзинкски комитет по к.д. № 13/2016 г.

Настоящото конституционно дело е образувано по искане на Главния прокурор на Република България за обявяване на противоконституционност на разпоредбата на т. 2 на чл. 79, ал. 2 от Наказателния кодекс, приета с § 2 от Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (ДВ, бр. 74 от 26.09.2015 г.). С тази разпоредба се обявява със задна дата, че не се изключват по давност наказателното преследване и изпълнението на наказанието за определени тежки престъпления от особената част на НК, които не са престъпления против мира и човечеството и са извършени в периода от 9 септември 1944 г. до 10 ноември 1989 г. от членове на ръководни органи на Българската комунистическа партия, както и от трети лица, на които са възложени ръководни длъжностни или партийни функции. За тези престъпления до влизане в сила на измененията е текла и в огромното мнозинство от случаите е изтекла както обикновената, така и абсолютната давност за преследване.

В искането си Главният прокурор твърди, че процесната разпоредба противоречи на чл. 31, ал. 1, чл. 4, ал. 1, чл. 6 и чл. 5, ал. 3 от Конституцията на Република България. В настоящото становище Българският хелзинкски комитет обосновава, че искането на Главния прокурор е неоснователно относно противоречие с чл. 31, ал. 1 и чл. 6 от Конституцията. То обаче е основателно що се отнася до противоречие с чл. 5, ал. 3 във връзка с чл. 4, ал. 1 от Конституцията.

I. ОТНОСНО ТВЪРДЯНОТО ПРОТИВОРЕЧИЕ С ЧЛ. 31, АЛ. 1 И ЧЛ. 6 ОТ КОНСТИТУЦИЯТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Чл. 31, ал. 1 от Конституцията не е относим към настоящия случай. Тази разпоредба изисква предаване на органите на съдебната власт в законно определения срок на „всеки обвинен в престъпление“. Тя следователно засяга положението на лице, по отношение на което са вече предприети някакви действия, свързани с изясняване на евентуалната му отговорност по подозрение за извършено престъпление. Разпоредбата на § 2 от ЗИДНК, от друга страна, засяга само възможността за предприемане на такива действия.

В искането си Главният прокурор твърди противоречие с принципа за равенство и забрана за дискриминацията по чл. 6 от Конституцията поради това, че процесната норма поставя в по-неблагоприятно положение определени групи, които попадат в един от защитените признаци по чл. 6, ал. 2 – „политическа принадлежност“, в сравнение с положението на останалите извършители на визираните в тази норма

деяния. Дискриминация би била налице само когато за по-неблагоприятното третиране няма оправдание. В случая с процесната разпоредба обаче подобно по-неблагоприятно третиране е оправдано, тъй като в периода от 9 септември 1944 г. до 10 ноември 1989 г. спрямо членовете на ръководните органи на Българската комунистическа партия, както и спрямо свързаните с тяхната дейност и политика трети лица, търсенето на наказателна отговорност не само за престъпления, извършени във връзка с осъществяването на техните функции, но и за такива, извършени в качеството им на частни лица, бе силно затруднено, а в много случаи невъзможно. Част от тях и по-специално членовете на висшето ръководство на БКП стояха на практика над закона. Поради това създаването на специални механизми за търсене на наказателна отговорност след падането на комунистическия режим тъкмо от тази група хора е средство за възстановяване на справедливостта и за утвърждаване на принципите на правовата държава и защитата на правата на човека, прогласени от Конституцията. Това оправдава по-неблагоприятното третиране на тази група хора в процесната разпоредба, независимо че попадат в един от защитените признаци по чл. 6, ал. 2.

II. ОТНОСНО ТВЪРДЯНОТО ПРОТИВОРЕЧИЕ С ЧЛ. 5, АЛ. 3 ВЪВ ВРЪЗКА С ЧЛ. 4, АЛ. 1 ОТ КОНСТИТУЦИЯТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Чл. 5, ал. 3 от Конституцията е със сходна формулировка с тази на първото предложение на чл. 7, т. 1 от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ, Конвенцията) и с тази на първото предложение на чл. 15, т. 1 от Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП, Пактът). Тези разпоредби забраняват осъждането, а следователно и наказателното преследване на лице за деяние, което не е било обавено за престъпление към момента на извършването му (по Конвенцията и Пакта – според националното или според международното право). Би било оправдано следователно те да се тълкуват по аналогичен начин по дела със сходни факти. И докато в практиката на Конституционния съд настоящото дело е първото, в което става дума за неприлагане на давност за престъпления, извършени по време на комунистическия режим, в практиката си Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) е разгледал няколко такива дела. По тази причина по-долу ще бъде анализирана неговата относима практика

Чл. 5, ал. 3 от Конституцията, чл. 7, т. 1 от ЕКПЧ и чл. 15, т. 1 от МПГПП са израз на основен принцип на международното право по правата на човека – *nullum crimen, nulla poena sine lege*. Той също така се обозначава често като принцип на законността – оттук и връзката с чл. 4, ал. 1 от Конституцията. Забраната за осъждане на лице за деяние, което не е било обявено за престъпление към момента на извършването му заема високо място в йерхията на нормите на международното право. Чл. 15, т. 2 от Конвенцията и чл. 4, т. 2 от Пакта не допускат нейното дерогиране по време на война и друго извънредно положение. Специалният трибунал на ООН за Ливан наскоро обяви

тази норма за императивна норма на международното право (*jus cogens*).¹ Въпросът с мястото на тази норма в йерархията на нормите на международното право следва да се вземе предвид в случай на противоречие с други правни принципи и належащи обществени нужди.

Вносителите на законопроекта са застъпили тезата, че няма връзка между забраната за установяване на обратно действие на утежняващи наказателноправни норми и промяната със задна дата на уредбата на преследвателната и изпълнителната давност. Утвърденото тълкуване на принципа *nullum crimen, nulla poena sine lege* обаче насочва към противоположния извод. Преди всичко, не напразно възможността за осъждане на лица, които са извършили деяния, обявени за международни престъпления без оглед на действието на каквато и да било погасителна давност е дадена в чл. 7, т. 2 от Конвенцията и в чл. 15, т. 2 от Пакта редом с формулировките на този принцип в т. 1 на съответните членове. По същия начин и също така не напразно принципът *nullum crimen, nulla poena sine lege* съжителства в чл. 31 с разпоредбата на ал. 7 на този член, според която не се погасяват по давност наказателното преследване и изпълнението на наказанието за престъпления против мира и човечеството. Този факт сам по себе си предполага връзка между забраната за ретроактивно прилагане на наказателноправните норми и давността.

Както разпоредбите на международните договори, така и тази на Конституцията изискват от правоприлагащия орган да провери дали по време на осъждането е съществувала законова норма, по силата на която деянието е било наказуемо.² След изтичане на давностния срок обаче деянието престава да бъде наказуемо, а отмяната със закон на погасителната давност със задна дата в един бъдещ момент го прави отново наказуемо. Това засяга едно от основните „качествени изисквания“ спрямо относимия към момента на извършване на деянието закон – неговата предвидимост.³ Това е друг аспект на връзката между забраната за установяване на обратно действие на утежняващи наказателноправни норми и промяната със задна дата на уредбата на давността.

В руслото на тази логика, макар нормата на чл. 7, т. 1 от ЕКПЧ да е формулирана тясно, като забрана за осъждане на лице за деяние, което не е било обявено за престъпление към момента на извършването му, ЕСПЧ в редица решения, в това число на Голямата камера, я тълкува по-общо, като забрана за ретроактивно прилагане на

---

¹ Special Tribunal for Lebanon (Appeals Chamber), *Unnamed defendant* (STL-11-01/I), Interlocutory Decision on the Applicable Law: Terrorism, Conspiracy, Homicide, Homicide, Perpetration, Cumulative Charging, 16 February 2011, § 45.

² ECHR, *Scoppola v. Italy* (no. 2), No. 10249/03, Grand Chamber judgment of 17 September 2009, § 95.

³ Относно „качественото изискване“ за предвидимост във връзка с чл. 7 вж.: ECHR, *Kafkaris v. Cyprus*, No. 21906/04, Grand Chamber judgments of 12 February 2008, § 150; ECHR, *Camilleri v. Malta*, No. 42931/10, Judgment of 22 January 2013, § 43.

наказателния закон в ущърб на потенциалния обвиняем.⁴ По делото *Людмила Поледнова срещу Чехия* от 2011 г. ЕСПЧ намира за относимо, разглеждайки въпроса за това, дали едно деяние е било обявено за престъпление от националния закон по време на неговото извършване, да прецени дали е изтекъл срока за погасяване по давност на наказателното преследване дори без този въпрос да е повдигнат от жалбоподателката.⁵ Въпросът за връзката стои и по едно от ключовите дела на ЕСПЧ във връзка с чл. 7, *Корбей срещу Унгария* (решение на Голямата камера от 2008 г.). Жалбоподателят по това дело е офицер от унгарската армия, командир във военно училище по време на унгарското антикомунистическо въстание от октомври-ноември 1956 г. Той участва в потушаването на въстанието начело на отряд и лично застрелва един въстаник. Още двама от въстаниците, които не са били въоръжени, са убити, а няколко други са ранени след като лично той заповядва откриването на огън срещу тях. След падането на комунистическия режим в Унгария през 1993 г. парламентът приема закон, според който за някои деяния, извършени по време на въстанието от 1956 г., които са обявени за военни престъпления и престъпления против човечеството, се отменят каквито и да било законово установени давностни срокове. Жалбоподателят е обвинен за това, че като командир на отряд е стрелял лично и е заповядал откриването на огън по граждански лица, в резултат на което са убити и ранени няколко души, с което е извършил военно престъпление. На първа инстанция той е оправдан. Съдът приема, че той е извършил убийство и подбуждане към убийство, които обаче не са военни престъпления или престъпления против човечеството, поради което тези негови деяния, макар и да са престъпления, са покрити от давност. Решението е обжалвано и връщано за ново разглеждане няколко пъти като в края на краищата жалбоподателят е осъден на три години лишаване от свобода и на лишаване от редица права едва през януари 2001 г. от Будапещенския градски съд, който намира, че горните деяния представляват престъпления против човечеството, за които е оправдано да се отменят законово установените давностни срокове. Тази присъда в частта ѝ, квалифицираща извършеното от жалбоподателя убийство като престъпление против човечеството, е потвърдена от Върховния съд на Унгария, а наказанието е увеличено на пет години лишаване от свобода.

По това дело ЕСПЧ намира нарушение на член 7 от Конвенцията. Според Съда деянията на жалбоподателя не могат по предвидим начин да се окачествят като престъпления против човечеството според международното право.⁶ ЕСПЧ не обсъжда хипотезата дали по отношение на тях може да се отмени законово установения давностен срок ако те се квалифицират като обикновени престъпления. Този въпрос обаче се обсъжда на национално ниво и намира категоричен отрицателен отговор от всички съдебни инстанции, разгледали делото. Те допускат неприлагане на давност

⁴ Вж. ECHR, *Kononov v. Latvia*, No. 36376/04, Grand Chamber judgment of 17 May 2010, § 185; ECHR, *Del Río Prada v. Spain*, No. 42750/09, Grand Chamber judgment of 21 October 2013, § 78.

⁵ ECHR, *Ludmila Polednová v. the Czech Republic*, No. 2615/10, Decision of 21 June 2011, p. 27.

⁶ ECHR, *Korbely v. Hungary*, No. 9174/02, Grand Chamber judgment of 19 September 2008, § 95.

когато такава е предвидена в националното законодателство само в хипотезите, в които относимото кам делото международно право допуска това, а именно за военни престъпления и за престъпления против човечеството. Този подход очевидно се споделя изцяло от ЕСПЧ, поради което Съдът вижда задачата си по настоящото дело в това, да прецени дали при действието на давностни срокове за престъпление, което не е престъпление против човечеството ретроактивното прилагане на наказателния закон е било оправдано.⁷ И той намира че то не е след като установява, че в случая не може да става дума за престъпление против човечеството.

ЕСПЧ развива и нюансира подхода си по делото *Людмила Поледнова срещу Чехия*. По това дело става въпрос за осъждане на бивша сътрудничка на прокуратурата на Чехословакия за убийство чрез участието ѝ във флагрантно несправедлив съдебен процес, целта на който е била физическото елиминиране на подсъдимите по политически причини в края на 40-те години. Съдът отхвърля жалбата ѝ за нарушение на чл. 7 като явно недопустима. Правната ситуация по това дело обаче е по-различна от тази по делото *Корбей*. ЕСПЧ по-специално преценява доколко е оправдано обявяването със закон от 1993 г. в Чехия, че погасителната давност за наказателно преследване не е текла в периода 1948-1989 г. Подобни закони скоро след падането на комунистическите режими са приети в Полша (за периода 1939-1989 г.) и в Германия за периода на управлението на Германската единна социалистическа партия. Според ЕСПЧ подобни законодателни мерки са оправдани: „Съдът приема, че с горната разпоредба Чехия се е опитала да реши проблем, който е смятала за пагубен за нейния демократичен режим и да се дистанцира от една недопустима практика на тоталитарния режим, който допуска сериозни нарушения на неговото законодателство да не се наказват; един такъв подход на чешкия законодател не изглежда да е *prima facie* несъвместим с ценностите, защитавани от Конвенцията.“⁸

В горния случай, както и в тези в Полша и Германия, е налице прекъсване на срока на погасителната давност за определен период, този на тоталитарния режим, с определени мотиви – невъзможността за наказателно преследване спрямо определени категории лица и за определени деяния по политически мотиви, несъвместими с основни принципи на демократичния правов ред. Прекъсването е оправдано поради това, че наказателното преследване на тези лица е било невъзможно. Поради това тежки нарушения на правата на човека, извършени от тях, са останали неразследвани, а тяхното продължаващо неразследване е по съществото си продължаващо нарушение, при това в условията на политическа система, целяща да утвърди принципите на демокрацията и защитата на правата на човека.

---

⁷ В този пункт шест от съдиите формулират особени мнения. Последните обаче са фокусирани около преценката на това, дали националните съдебни органи са били в правото си да преценят деянията на жалбоподателя като престъпления против човечеството. Те отговарят на този въпрос утвърдително, поради което приемат, че няма нарушение на чл. 7.

⁸ ECHR, *Ludmila Polednová v. the Czech Republic*, p. 27.

Тези съображения обаче не са приложими за периода след падането на тоталитарните режими. Установяване на демократичен правов ред не би следвало с нищо да препятства наказателното преследване на тежки престъпления, извършени по време на комунистическия режим. И ако това не е станало, няма основание да се приеме, че в периода след падането на комунистическия режим за тези престъпления не е текла погасителна давност както за всички останали престъпления. Няма основания и да се заключи, че принципът *nullum crimen, nulla poena sine lege*, който също е основен за демократичния правов ред, е оправдано да се суспендира в този период.

III. ИЗВОД

Разпоредбата на т. 2 на чл. 79, ал. 2 от Наказателния кодекс, приета с § 2 от Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс противоречи на чл. 5, ал. 3 във връзка с чл. 4, ал. 1 от Конституцията на Република България, както и на разпоредбите на чл. 7, т. 1 от ЕКПЧ и чл. 15, т. 1 от МПГПП, доколкото с тази разпоредба се спира теченето на погасителна давност за процесните деяния, извършени от членове на ръководни органи на Българската комунистическа партия, както и от трети лица, на които са възложени ръководни длъжностни или партийни функции не само по време на комунистическия режим, когато това би било оправдано, но и от края на 1989 г. до сега.

Председател на БХК:

Красимир Кънев